

ВИХОВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ Й КРЕАТИВНОСТІ В СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ У СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ ДНЗ

У статті розглядаються особливості виховання відповідальності й креативності як базових якостей особистості, що закладаються в дошкільному віці. Автором представлена програма (I-II етапи) роботи експериментального майданчика міського рівня з означеної проблеми.

Ключові слова: відповідальність, креативність, старший дошкільник, базова якість, експеримент.

Постановка проблеми. У світлі нових законодавчо-нормативних та програмно-методичних документів великого значення набуває проблема впливу соціокультурного простору на дитину, яка зростає. Соціокультурний простір розвитку особистості дошкільника є фактором як природного, так і спеціально організованого процесу його становлення. Важливо, щоб в таких умовах відбувалося виховання творчої особистості, яка здібна до самоактуалізації, до прийняття самостійних рішень і відповідальності за досягнуті результати.

Аналіз основних досліджень з проблеми. Психолого-педагогічні дослідження І.Беха, Л.Виготського, О.Кононко, А.Люблінської, Т.Поніманської, Д.Ельконіна та ін. доводять, що в дошкільному дитинстві закладаються основи особистості: визначаються інтереси, здібності та нахили, риси її характеру, визначаються етичні норми поведінки і формуються базові якості особистості, серед яких чільне місце займають креативність та відповідальність.

Проблема виховання відповідальності старших дошкільників мала своє висвітлення в працях Є. Аркіна (пов'язує усвідомлення відповідальності з умінням діяти самостійно, без допомоги дорослих під час елементарних процесів самообслуговування, виконанням нескладних обов'язків, які відповідають силам дитини й доступні її розумінню), Т. Введенської, З.Борисової, В.Нечасової, Т.Маркової (розглядають формування відповідального ставлення до праці шляхом виконання дітьми обов'язків чергових, яких призначає вихователь), А.Глуценка (вказує, що виховання відповідальності дитини залежить від сформованості в неї умінь і навичок: якщо дитина навчена щось робити, то, виконуючи ці дії, вона здатна бути відповідальною), Л.Меквабишвілі (розглядає відповідальність як мотив поведінки, що формується у процесі навчальних занять із дітьми), Т.Фасолько (вважає, що відповідальність щодо дітей дошкільного віку повинна бути представлена у вигляді моральної норми і конкретизована в правилах поведінки в ситуаціях морального змісту). Як бачимо, відповідальність визначається як якість особистості, яка вміє усвідомлено зробити правильний вибір і, головне, дати відповідь про наслідки як перед собою, так і перед оточуючими.

В психолого-педагогічній науці накопичений багатий теоретичний та емпіричний матеріал з різних аспектів визначення і розвитку креативності такими науковцями, як Д.Боговлявська, Т.Вовнянко, Л.Гурова, Л.Єрмолаєва-Томіна, В.Клименко, О.Лук, О.Матюшкін, В.Моляко, Я.Пономарьов, В.Роменець, а також зарубіжними Е. де Боно, М.Вертгеймер, Дж.Гілфорд, Р.Дилтс, К.Дункер, Р.Стернберг, П.Торренс.

Н.Булка, узагальнивши результати аналізу вітчизняної та зарубіжної літератури, визначила, що:

- креативність близька до поняття «творчі здібності», але розглядається більшістю дослідників як здатність до творчості, а тому не може бути замінена поняттям «творчі здібності»;
- прояви креативності стосуються будь-якої сфери людської діяльності;
- креативність розглядається як певний специфічний стиль діяльності, в той час як творчість сама по собі виступає як діяльність;
- креативність розглядається як природна і притаманна кожній людині;
- креативність частіше, ніж творчість пов'язують із когнітивними процесами;
- креативність як здатність до творчості може бути зафіксована об'єктивними методами [2].

Про необхідність виховання вище зазначених якостей, наголошують багато вчених, але про взаємозв'язок цих якостей у виховному процесі в соціокультурному просторі дошкільного закладу ми не знайшли.

Метою нашої статті є розгляд креативності й відповідальності як провідних базових якостей, які виховуються з дошкільного віку, а також представлення експериментального дослідження з цієї проблеми.

Виклад основного матеріалу. Відповідальність – це складне особистісне утворення, яке включає в себе осмислення дитиною дій та вчинків, вільну орієнтацію в умовах свободи вибору «можна» – «не можна», «хочу» – «зобов'язаний», почуття цінності іншої людини та ціннісне ставлення оточуючих до особистості. Зазначимо, що відповідальна особистість вміє керувати своїми діями, поведінкою згідно з означеними уявленнями, правилами, нормами, вміє діяти на основі внутрішніх покликань – слова та обіцянки. Розвиненість відповідальності особистості залежить від оволодіння способами самообмеження сфери своєї діяльності, характеризується почуттям міри і передбаченням наслідків своїх вчинків.

Особистісне становлення дитини неможливе без набуття нею досвіду відповідальної свободи вибору. На це зауважує І.Бех і зазначає,

що «почуття відповідальності виступає, з одного боку, дійовим підґрунтям формування і розвитку свободи волі як духовного стрижня людини, а з іншого – заслоном для перетворення її в свавілля» [1, с. 36]. За його твердженням, відповідальність – це особливий мотив людських вчинків, якому властива риса ідеальності. Особистість повинна нести повною мірою відповідальність як за вчинки та дії, так і за думки, їх зміст і наслідки. Разом із цим проблему відповідальності особистості дошкільника треба розглядати і як складову особистісного зростання. Через опанування дітьми важливих складових відповідальності відбувається вияв особистісної творчої ініціативи.

Т.Тузова визначила, що найважливішою умовою практичного забезпечення інноваційного розвитку суспільства є цілеспрямоване формування таких цінностей як креативність та відповідальність особистості [4]. Тобто дослідниця наголошує, що інтелектуально й морально розвинута особистість повинна вміти як створювати принципово нове, так і нести відповідальність за свої дії. В такому тлумаченні відповідальність виступає саморегулятором та регулятором творчої діяльності.

Творча особистість, за тлумаченням Є.Львіна, це особистість, яка реалізує свою креативність в інноваційних досягненнях, тому структура креативності включає в себе поєднання мотиваційних, інтелектуальних, естетичних, екзистенціальних, комунікативних креативних якостей і здібностей, які забезпечують творчий стиль поведінки, продуктивність, новизну, унікальність способів і результатів діяльності, схильність і готовність до творчих конструктивних перетворень в різних сферах життєдіяльності [3, с. 161-162]. Серед характерних особливостей творчого потенціалу дитини, на думку А.Матюшкіна, є ініціативність, впертість, відходження від шаблону, а також прояв «психосоціальної чутливості» (загострене почуття справедливості, випереджаючий моральний розвиток, висока емоційна чуттєвість, почуття особистої відповідальності).

З метою розв'язання проблеми дослідження, розробки й впровадження методики виховання відповідальності й креативності старших дошкільників, у 2011 р. в м. Кривому Розі відкрився експериментальний майданчик міського рівня на базі ККДНЗ № 101(завідувач – К.В.Коник, вихователь-методист – В.А.Рудик) та № 232 (завідувач – Н.Г.Науменко, вихователь-методист – М.М.Вшивкова). До роботи творчої групи експериментального майданчика входить також практичний психолог ККДНЗ № 238 Г.О.Козлова.

Нами розроблена Програма дослідно-експериментальної роботи на тему: «Виховання відповідальності й креативності в старших дошкільників у різних сферах життєдіяльності». Пропонуємо до розгляду I та II етапи діяльності експериментального майданчика:

№	Зміст роботи	Термін виконання	Очікувані результати
I. Підготовчий етап (січень – вересень 2011 р.)			
1.	Визначення та наукове обґрунтування теми, мети та завдань дослідно-експериментальної роботи.	Січень-лютий 2011 р.	Наукове обґрунтування, визначення проблем та основних напрямів дослідно-експериментальної роботи.
2.	Вивчення та аналіз науково-методичної літератури та педагогічного досвіду за темою дослідження.	Березень – травень 2011 р.	База даних за темою дослідження
3.	Налагодження спільної діяльності з КДПУ, УОН міськради, які здійснюють супроводження дослідно-експериментальної роботи.	Квітень – травень 2011 р.	Складання угод про співробітництво, залучення зацікавлених осіб, установ до дослідно-експериментальної роботи.
4.	Діагностика готовності вихователів до інноваційної педагогічної діяльності.	Квітень – травень 2011 р.	Діагностичний інструментарій, матеріали дослідження, база даних.
5.	Визначення складу творчої групи педагогів-дослідників, психологічної служби для участі в організації та проведенні дослідно-експериментальної роботи з даної проблеми	березень – квітень 2011 р.	Системність в організації дослідно-експериментальної роботи.
6.	Нормативно-правове забезпечення дослідно-експериментальної роботи. Розробка, систематизування.	Квітень – травень 2011 р.	Перспективні плани дослідно-експериментальної діяльності майданчиків експерименту.
7.	Проведення установчого семінару дослідження.	Квітень 2011 р.	Творче портфоліо, публікації у фахових виданнях.
8.	Проведення вхідного моніторингу "Рівень готовності учасників навчально-виховного процесу до участі в експерименті".	Квітень – вересень 2011 р.	Комп'ютерні тести
9.	Складання організаційно-методичного проекту для проведення дослідно-експериментальної роботи.	Квітень-вересень 2011 р.	Навчальні плани та програми
10.	Матеріально-технічне забезпечення реалізації програми дослідно-експериментальної роботи та підрозділів закладу.	Червень-серпень 2011 р.	Кошторис дослідно-експериментальної роботи

11.	Підведення підсумків підготовчого етапу дослідно-експериментальної роботи	Вересень 2011 р.	Науковий звіт
II. Діагностико-теоретичний етап (жовтень 2011 р. – серпень 2012 р.)			
1.	Розробка напрямів науково-теоретичної підготовки членів педагогічного колективу за обраною темою (II етап).	Жовтень 2011 р.	Оформлення плану
2.	Визначення критеріїв, показників і компонентів сформованості у дітей дошкільного віку відповідальності й креативності. Уточнення сутності понять “відповідальність”, “креативність”.	Листопад-грудень 2011 р.	Методичні рекомендації
3.	Розробка психолого-педагогічного діагностичного мінімуму для вихователів, батьків.	Травень 2011 р.	Пакет тестів, Моніторингові дослідження
6.	Розробка моделі створення умов щодо виховання відповідальності й креативності у дітей дошкільного віку в різних сферах життєдіяльності	Лютий-квітень 2012 р.	Створення моделі оптимізації процесу формування у дошкільників базових якостей. Розробка методичних рекомендацій.
7.	Проведення постійно діючого семінару за темою наукового дослідження.	Травень 2012 р.	Поширення педагогічного досвіду за темою дослідно-експериментальної роботи. Збірник матеріалів семінару.

Підводячи проміжні підсумки, ми визначили психолого-педагогічні умови, які забезпечать ефективність представленого дослідження:

- 1) створення креативного середовища, яке сприятиме вихованню відповідальності й креативності у старших дошкільників;
- 2) методична підтримка педагогів з проблеми дослідження, що забезпечить удосконалення їх теоретичної та практичної готовності до професійної діяльності;
- 3) залучення до активної взаємодії батьків і ДНЗ на основі потреб і можливостей у вихованні відповідальної й креативної особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І. Д. Виховання особистості / Іван Дмитрович Бех : у 2 кн. Кн. 1 : Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади : навч.-метод. вид. – К. : Либідь, 2003. – 280 с.
2. Булка Н.І. Розвиток креативності у молодших школярів із порушеними соціальними зв'язками: автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07 / Н.І. Булка. – О., 2005. – 19 с.

3. Ильин Е. П. Психология творчества, креативности, одаренности / Е.П.Ильин. – СПб, 2009.
4. Тузова Т.М. Креативность и ответственность личности как ценности инновационного образования / Т.М.Тузова // Подготовка научных кадров высшей квалификации в условиях инновационного развития общества / под ред. И.В. Войтова : [Материалы междунар. научно-практ. конф.]. – Минск: ГУ «БелИСА», 2009. — 288 с.

Ващенко Н. А.

ТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ КАЗКИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОЇ СОЦІАЛІЗОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ

В статті висвітлюється феномен української народної казки, вплив її на креативний розвиток дітей дошкільного віку через театралізовану діяльність в дитячому садку.

Ключові слова: театр, театралізовані діяльність, чарівний світ української народної казки.

Часи створення казок не можна з'ясувати. Відомо, що то було дуже давно. Казка – це народна мудрість, що несе в собі незвичайну енергетику, яка вибрала в собі життєвий досвід багатьох поколінь нашого народу.

Казка несе радість та насолоду, як дитині, так і її батькам. Вона увібрала в себе високі морально-етичні норми поведінки всього людства в цілому, які є еталонами для навчання та виховання маленької людини, що вступає в цей світ. Казка відіграє велике значення у житті дитини.

Чому живуть і не вмирають народні казки? Безсмертя їхне у безсмерті самого народу, його наступності поколінь, мудрості, джерельності совісті та потреби в дотепному слові, жартах, гуморі та самосатирі. Казки були і залишаються чарівними провідниками доброти і милосердя, яких сьогодні так болісно не вистачає, і без яких нація перестає бути нацією.

Казка – наш великий учитель, що спочатку виховує, а вже потім веселить і розважає. Саме в ній сконцентровано основні категорії моралі: добро і зло, правда і кривда, щастя і біда, які кожна людина повинна зрозуміти з перших кроків життя. Адже відомо, що духовний розвиток – це шлях від знання до розуміння, від емоцій до співчуття, від сприймання до творчості, усвідомлення дитиною життя, як вищої цінності, єдності себе і Всесвіту. Казка близька дитині за світовідчуттям, так як у дошкільника емоційно-чуттєве сприйняття світу. Їй ще не зрозуміла логіка дорослих міркувань. А казка і не вчить безпосередньо. У ній є лише казкові образи, якими дитина насолоджується, визначаючи свої симпатії. У казці є чітка межа: це –